

**Правда. Рочник V.
Частина I — Дещо о
способі життя муравлів**

Написав Иван Верхратський

Exported from Wikisource on 12/15/17

ДЕЩО О СПОСОБІ ЖИТЯ МУРАВЛІВ

и об тім, яку ролю відгравують они в загальній ладні природи.

(Написав *Иван Верхратський.*)

У звірят малих и непоказних завважаємо часто приміти, котрі нас наповняють найбільшим подивом Божої мудрости и все могучости. Именно помічаючи спосіб життя комах, приходимо до того пізнання, що саме там, де би ми и не думали, на предметах буцім незначних и маловажних, показується потуга Вседержителя в плінаючій величности. Яким то дряхлим и слабим сотворінем не видається нам муравель! Однакож, слідячи близше за способом єго життя, по бачимо, що саме сі непоказні животинки живуть в численних товариствах, уладжених не согірше, як яка из потужних держав нашого часу. Єсть у них правлячі проводирі, послы слідителі, инжинери, робітники, и готове військо, котре кожного вдираючогося ворога хоробро відперає; словом одним: єсть у них все, що в добре удержаній державі має бути. Муравлі суть також добрими окономатами. Справді не збирають они собі запасної живно сти на зиму— як хибно тверджено у старовину, ставляючи муравля за взоровзір журливости и запопадливости хозяйської— ні! муравлі призибирують собі, чуючи непогоду довше тріваючу, лише на кілька днів припасу, а в наших краях проводять зиму в стані заковязлім, загребавшись трохи глибше в землю,— однакож держать собі постоянно дійні корови. Корови? спитає де-хто, не довіряючи. Так єсть! Річ має ся так: На листю тополь, рож, на капусті и многих инших

ростинах живуть малісенькі комашки (звані мшицями), та обсідають їх так густо, що рослини ті видаються мов попелом обсіпані. (Тому-то зовуть мшиці теж и по п е л и ц я м и). Назаді мають сі комашки дві трубочки, з котрих тече солодкий, ліпкий сок. Муравлі любять той сок дуже. Тому то и видко часто, як по листю бігають квапно, злизуючи сок з трубочок мшиць текучий. Однакож не вдоволяються они тим. Дуже часто хватають сильними челюстями повільні мшиці, та скають до-дому и ховають їх у себе, та хіснують з них подібно, як газди ні з коров.

Загалом ділиться обчество муравлів на самочки, самчики и безполі робітники (муравлі ніякого рода або так звані м у р а в л і і). Найбільші суть самочки. Они то подібно, як трохи менші від них самчики, дістають під-час сполованя (Paarungszeit) ніжні крильця, котрими на кілька хвиль можуть в воздухи вознестися. Однакож вскорі тратять крила и спадають на землю. Самочки зносять від так малісенкі яечна в закапелках муравища, а дальше пропитане виклюваючоіся черви зоставляють робітникам. Робітників єсть найбільше, и они поносять найтяжіші труди коло утримуваня держави. Самочки и самчики вільні від работ и представляють, так сказати, клясу правлячу. Робітники розділяють роботу між себе. Одні сторожать, другі будують нові ходи и комірки або направляють старі, інші зносять потрібний до того материял, інші знову виходять на розвідок за поживою и шр. Дивлячись на той глітний рух, який панує в муравищи, думав би хто з-разу, що не спроміжно тим звіряткам працювати доладно, що они десь собі в своїх роботах мусять перепиннти, — а и саме муравище з-верхи

выглядає найчастійше безладною копицею, накиненою піском, листем, чатином и пр, — однакж, роздивившись точнійше, узриш на-відворот: кожде має свій певний, вимірений вб'єм діланя, одно другому уступає бережно з дороги не заваджаючи, а коли иноді в квапливій поспішности стане одно против другого, так глядячись усиками, и спізнавши одно другого, смирно уступають собі— тай дальше до праці!

Примітна пильність и витревалість муравлів - робітників. Иноді кількадесять раз сховзуються з тягаром и скочуються долі, но те ім не мішає; вони не встрявають, доки аж не спрячуть предмет на місце призначене. Для молодого покоління суть також дуже журливими. Черви виклюнувшіся з яєць годують дуже старанно. Коли черви осягнуть приналежну великість, то обсновують ся звичайно тоненькою пряжею и переміняються в кукли або так звані подушки. Подушки тиі именують де куди хибно теж и „муравлиними яйцями“. Они суть звичайно білявої або жовтавої барви—здалеку похожі на пучняві зерна жита або пшениці. Кукли не ідять нічого, не потребують отже, щоб їх годувати; однакж и тепер не відступають їх годовники. Они виносять їх то на один бік, то на другий, подушки на сонце, обертаючи щоби добре з всіх сторон огрілися. Зближиться-ж до гнізда який неприятель, як не заворушиться все в муравици! З якою ревностю не кидаються усі робітники уносити повірені ім подушки! В короткім часі численні подушки зникли, попрятані у середину будинку, а натомість виступає цілий рій війнів, щоби укарати дерзького смілчака

Муравлі живляться переважно солодкими соками з рослин або звірят. Овочей не тикають, хіба коли з них відшкіриться лупина и витікає сок, на котрий то всі муравлі дуже ласі. До муравища ведуть окремі дороги або шляхи, котрі нарочно промо щують собі муравлі. Тими дорогами зносять они собі потрібні річи. На вислід роздобутку висилають робітники кількох з-поміж себе. Відкриють тиі слідителі більшу илькість поживліня, то сей час вертають до свого муравища и забирають з собою більше товаришів, при чім дуже добре уміють справлятися, хоть часом вибираються в місця досить оддалені. З того видно, що межи муравлями має бути певний рід, сказати б: мови, — а так можуть они порозуміватися взаімно. Дивлячись на згодливе устроєне держав муравлиних, думав би хто, що межи ними панує лише любов и згода; однакож и межи ними ведеться иноді борба и то завзятуца борба о бит. Коли в якій стороні за дуже розмножаться муравлі и досить близько заложать муравища одні біля других, стає ім за тісно, а то тим більше, коли одними дорогами змушені за жиром виходити— и тоді то розчинають они справдетні битви. Примітно, що при тим муравлі не уживають ніколи хитрого підступу, не випадають з засідки зачаівішись, як многі инші комахи, но боряться чесно в отвертім поли, виступаючи густими рядами. Борючись кусаються челюстями (щипальцями), стають на- впипиньки и ста раються забризькати противника квасною ідею, що находиться в піхурци на кінци іх кадовба. Роди узброєні жалом проколюють ним ворогів Справді зьумляти приходиться, з якою заїлостью, з яким завзятком они гризуться. Не-раз зчіпляться борці так сильно, що не попускаються, навіть коли один з них на смерть загризеный, и

не-раз мож побачити, що до ніг муравлів побідно з борби вийшовших суть учіплені голови відорвані або й цілі трупи противників.

Часто нападають на одного кілька з іншого муравища на раз и забирають его в полон. Коли смеркнеться, уступають обі сторони и хороняться для перепочинку у свої муравища. З розсвітом же опять всипають и поновляють битву з тим більшим завзятем. Тії борби тривають не-раз кілька тижнів. Замітити однакож годиться, що під час, як ведуть борбу, в муравищи не перестає робота, — и так коли одні повнять свою довжність на поли битви, другі идуть за поживою глядіти, заходяться около добра молодого покоління, и пр.

Інших комах поборюють муравлі и загризають навіть значно більших від себе на смерть. Так напастує найменший из наших родів Муравель жовтий (*Formica flava*) поодиноких маєвих хрущів досить часто и принуджає, численно їх окруживши, найчастійше до піддачі. Згадати тут годиться, що сила у тих малих и, нк бачиться на перший погляд, слабих животин, розмірно дуже знач на. При будованю своїх муравищ таскають муравлі не-раз кусники дерева, прутики и т. и. річи, котрі далеко більші и тяжші від них самих. в-прочім много надоложують муравлі своєю невто мимостою и проворністю, а також и своїм значним числом.

Хотя муравлі так завзято гонять многих комах, то преці до зволяють декотрим пробувати у своїх муравищах, а навіть дуже старанно ходять коло них. О мшицях и їх призначеню для равлів була вже в-горі бесіда. Окрім тих Полукрильців

(Hemiptera) знаходяться часто межи муравлями ще і декотрі хрущі, іменно многі з Щипавковатих (Короткокрильців, Brachelytra), Скритки (Pselaphina), Огниця-Червениця (Pygocroa coccinea) і інші.

Жубелиці зносять яйця дуже часто у муравища. Одного разу запримітив я, як самочка Кубелиці-золотастої (Cetonia aurata, Gold käfer) злинула у муравище Муравлів червоношніх (Formica rufa) і муравлі впустили її без всякої перепони. В якій іменно цілі плекають муравлі тих хрущів, доселі не звісно.

Муравища закладають муравлі в землі, під каменем в порох навих деревах і т. и. предметах. Будівлю стосують після якості материялу. Так н. пр. коли земля тверда, то будують тоненькі стінки для комірок: коли же пухка і розсипна, то дають стінки о много грубші. — Не раз внаджуються в людські хати, а відкривши солодощі або свіже мясо, приводять вскорі численних товаришів, і стаються через те неприємними гостями. Хотяй муравлі іноді своєю внадливістю і нам не-раз даються в-знаки, то однакж тоє не може ити і в порівнанє з тим, що діється в декотрих сторонах теплівщини. Там живуть муравмі громадами далеко численнішими, як у нас, і суть з причини своєї пажирливости правдивою гонобою тамошних жителів. Так звана Одвідниця Головата (Atta cephalotes — Grossköpfige Visitenameise), живуча в лісах Бразилії, відбуває в певній порі справдешні походи, не щадячи нічого на своїй путі, обнажаючи навіть дерева з листя. Втиснувшись безчисленними тьмами в людські мешканя, принуджає она

лчодей до втеків, видаючи при тім все зідоме до цяти. Також Мурашіка Жимоїдка (*Myrmica omnivora*, *Gefräßige Ameise*), властиво жителька Єгипта, тепер однакож розпросторена и в Америці а новійшими часами и в Англії (в околиці Лондина), не много уступає під взглядом півідности попередній.

По-часті однакож винагороджають муравлі теплівщини зроблену шкоду. И так після оповідань [В. А. Гумбольдта](#) живуть жителі сторон над рікою Ріо-Негро через більшую часть року муравлями, котрих подусивши замішують мов тісто, и відтак проховують у воску до дальшого вжитку.

У нас суть муравлі переважно пожиточні, понеже вигубляють всяку шкідну хробачню, а також причиняються в певній мірі до удержання чистоти в воздуху, спрятаючи падаць менших животних. Також служать кукли (подушки) на поживліне для многих птиц співучих, и збирають їх в тій цілі; а и самих муравлів потребують до вироблюваня окремішного шпиритусу и до цілющих купелів.

Так видимо, що муравлі відгрівають непослідню ролю в світі комашім, що и они причиняються на свій пай до удержання загального ладу в великім господарстві природи, и що для своїх приміт, для свого способу житя, заслугують справді на саму більшу з нашої сторони увагу.

Ця робота перебуває у [суспільному надбанні](#) у Сполучених Штатах та Україні.

- Робота перебуває у суспільному надбанні у Сполучених Штатах, тому що вона опублікована до 1 січня 1923 року.
- Термін дії авторських прав на цей твір в Україні закінчився до 1 січня 2001 року, коли почала діяти нова редакція [закону України про авторські й суміжні права](#), що збільшила термін дії копірайту з 50 до 70 років.
- Автор помер у 1919 році, тому ця робота є у суспільному надбанні у тих країнах, де авторське право діє на протязі *життя автора плюс 80 років чи менше*. Ця робота може бути у суспільному надбанні також у країнах з довшим терміном дії авторського права, якщо вони застосовують [правило коротшого терміну](#) для іноземних робіт.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Arxivist

-
1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
 2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
 3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)

4. [↑](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium) <http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium>